

Проблеми іллегалізації ринку програмних продуктів

На сучасному етапі розвитку пострадянських країн однією з найбільш прибуткових сфер тіньового бізнесу виступає порушення прав промислової власності у формі аудіо-відео та комп'ютерного піратства. Останнім часом очевиднішою стає необхідність аналізу економічного складника цього процесу, потенційні негативні наслідки чого у стратегічній перспективі часто недооцінюються. Особливої актуальності ця проблема набуває у сфері інформатизації, зокрема у формі нелегального використання програмного забезпечення. За оцінками експертів, у деяких країнах Європи доходи „аудіо-відео піратів” прирівнюються до прибутків торговців зброєю та наркотиками [1]. Останнім часом Україна набула “іміджу” одного з головних центрів з виготовлення та торгівлі підробними товарами, що стало підставою для уряду США ще у 1998 році внести Україну до списку держав, у яких не забезпечується належним чином захист прав інтелектуальної власності, зокрема, щодо авторського та суміжних прав на виготовлення й розповсюдження аудіо- та відеопродукції [2] (хоча не слід забувати, що фактична ілігополізація глобального ринку програмних продуктів такими компаніями IBM, APPLE та ін. призводить до його масштабної іллегалізації). Особливої гостроти ця проблема набуває у процесі поточних переговорів щодо вступу України у Світову організацію торгівлі.

Зважаючи на це, на нашу думку доцільно розглянути це питання дещо детальніше, зважаючи на економічні наслідки іллегалізації продуктів інтелектуальної власності на ринку програмного забезпечення та поведінку його учасників. Для дослідження нами були обрані 304 позиції – програмне забезпечення, що користується найбільшим попитом на українському ринку (зокрема, MS Office XP Rus 15 stnt; 1С:Бухгалтерія 6.0 Професійна; Підприємство 7.7, Windows Pro 2000 Russian) (додаток Е). Слід зазначити, що середня вартість легальної одиниці продукту становить близько 24 тис. грн

(діапазон цін коливається від 23 до 34, 4 тис. грн за копію). Розглядаються поведінка продавця та споживача нелегальної продукції при різних вірогідностях викриття злочинної діяльності (від 0 до 1). У розрахунках використано розмір мінімального та максимального штрафу за порушення згідно Закону України “Про авторське право та суміжні права”, що коливається у межах від двісті до п’ятсот неоподаткованих мінімумів (3,4–8,5 тис. грн). Оцінювання наслідків проведено із урахуванням того, що нелегально виготовлені диски продаються за ціною легального виробника вказаного товару. Навіть якщо гіпотетично припустити, що вірогідність покарання дорівнює одиниці і за певне правопорушення прав інтелектуальної власності передбачено максимальний розмір адміністративного покарання у вигляді грошового стягнення, у розпорядженні підприємства залишаються програмні продукти, продаж яких забезпечить певний рівень прибутку. Розрахунки проведено на прикладі таких програмних продуктів як: 1С:Бухгалтерія 7.7; 1С:Зарплата і кадри 7.7 SQL; 1С: Підприємство 7,7. Прибуток по окремих позиціях за мінусом вірогідних збитків досягатиме понад 5 тис грн. Однак такі умови прибутковості актуальні лише для програм, що використовуються у науково-методичних та комерційних цілях, а не ігрових компакт-дисків, для яких розповсюдження нелегальних копій буде збитковим (сума збитків у середньому дорівнюватиме 8,5 тис. грн.). При цьому спостерігається зменшення вірогідності покарання та розміру збитків внаслідок адміністративного покарання у вигляді грошового стягнення. В результаті можливий прибуток збільшується і для 295-ти продуктів з 304-х буде вигідною їх реалізація нелегальним шляхом. Чистий прибуток при цьому коливатиметься від 20 до 7000 грн. При цьому, як правило, нелегальні копії є не менш якісними, ніж ліцензійна продукція, за винятком відсутності гарантійного обслуговування, отже вказані результати можна вважати показовими для економічної мотивації іллегальної діяльності.

Якщо система викриття нелегального виробництва та продажу неліцензованої продукції у нашій країні достатньо дієва, то спеціальні

контрольно-ревізійні органи по боротьбі з використанням нелегального програмного забезпечення практично відсутні. Тому, приймаємо вірогідність викриття порушення прав інтелектуальної власності споживачами вказаної продукції близькою до нуля. Середня економія від купівлі та використання нелегальної продукції, в залежності від типу програми та її ціни у легальному секторі коливається від 7 тис. до 34,2 тис. грн. Прибуток підприємства, що виготовляє та реалізовує програмне забезпечення іллегально, мінімізується за умови, що вірогідність покарання наближається до 0,5, а ціна продукту знизиться в середньому на 60%.

На основі проведених розрахунків зроблена спроба оцінити загальну суму збитків для власників прав інтелектуальної власності на ринку програмного забезпечення України у 1999–2001 рр. З огляду на результати досліджень компанії Майкрософт, в яких вказується, що частка реалізованого неліцензійного програмного забезпечення в Україні становила близько 96%, [2], можна стверджувати, що у 1999 р. сума збитків власників інтелектуальної власності на програмне забезпечення становила близько – 35, 625 млн грн; у 2000 – 39, 681 млн грн, а у 2001 – 41,0 млн грн. Ці цифри є дещо заниженими, зважаючи на недосконалість системи збору статистичної інформації щодо обсягів реалізації програмних продуктів. У 2002-2005 рр. Збитки компаній, за найскромнішими оцінками досягають близько 830 млн дол. США (без врахування нанесеної моральної шкоди власників програмних продуктів). Зважаючи на такі тенденції необхідно окреслити основні загрози та шляхи виходу з ситуації, що склалася.

До основних стратегічних загроз віднесемо наступні: продовження судових позовів щодо українських компаній, які використовують неліцензійне програмне забезпечення з боку ТНК та інших суб'єктів міжнародних відносин; утрудненість вступу України до стратегічно важливих, з точки зору економічної безпеки, організацій (зокрема СОТ); паралізація діяльності близько 90% суб'єктів господарювання, які продовжують використовувати неліцензійне програмне забезпечення, у разі

прийняття відповідних прийняття відповідних нормативно-розпорядчих документів та активізації роботи контрольно-ревізійних інституцій.

Зважаючи на вище викладене вважаємо за доцільне: інформувати населення та суб'єктів господарювання про адміністративну відповідальність за умови нелегального використання програмних продуктів; формування спеціального контрольно-ревізійного органу щодо боротьби останнім; підвищення відповідальності за нелегальне використання програмних продуктів, у тому числі збільшення грошових штрафів; розробка програм на місцевому рівні поступової заміни нелегального на легальне програмне забезпечення у діяльності органів державного управління, суб'єктів господарювання, громадян (одним з перспективних напрямків у цьому аспекті вбачається надання пільгових кредитів на закупівлю легальних продуктів).

Список використаних джерел

1. <http://www.ufs.kiev.ua/news/index.php?NewsID=9e306fd4357ec3a25de8181cfd04b96>.
2. <http://www.ufs.kiev.ua/news/index.php?NewsID=c3272903463f76bc60576b4>).
3. Ейл Е., Зіннз К. Тіньовий сектор в країнах з перехідним типом економіки: його значення у зв'язку з економічним зростанням та донорською допомогою. – Проект Агенства з міжнародного розвитку (США) КДЕР II, завдання № 45, 2000. – 20 с.
4. Серета С.А. Юридична база інформаційних технологій у Республіці Молдова // Мережний вузол руху "Потребитель". – 2001 (<http://consumer.nm.ru>).
5. Серета С.А. Правовий захист авторства на програмні продукти: Acta Academi. Міжнародна академія інформатизації – Кишинів: Evrica, 2001. – 214 с (<http://consumer.nm.ru>).